

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՏԻՖԵՐԻՍԻ ՆԱԽԱՎԱՐՆ

ԱՅՊ. — Այս պատմական վեպն գրելն է *Antonia Klitsche de la Grange* իտալուհի, ծանօթ իր այս տեսակ բազմաթիւ բարոյական ու պատմական վեպերով, որոնք ախորժով ու հետաքրքրութեամբ կը կարգադրեն ներկայիս իտալիոյ մէջ. — Առաջիկայ ոչ այնքան երկար վեպս՝ Բարգմանուած է յատկապէս Ռազմա-վէպիս համար և անոր ուղղութեան համաժայն։ Այս առթիւ կը ծանուցանենք ընթերցողաց որ Սիէնցիէլիի Սրով ու Ռրով ընդարձակ վիպասանութիւնն՝ առանձին գերբ պիտի կարմուխ և տպագրութեան ընթացքի մէջ է, ուսկից՝ իրեն զբաղանական նմէջ՝ քանի մը գլուխ հրատարակեցինք Հանդիսիս նախորդ թիւերով։

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ս Ա Ր Գ Ի Ս

Քրիստոսի 408 թուականին աշխնային ամեն նագեղեցիկ օր մ'էր. երկինքը կը ժպտէր, և արեւուն ճառագայթներն կը ցոլանային Տիբերիսի դեղնորակ ջրերուն մէջ, որուն վրայ կը տեսնուէր, ոչ հեռու Պալատինեան կամուրջէն և ճիւղայն տեղի ուր կը գտնուէր ժամանակաւ Սուրբ Լեւոնի կամուրջն, փոքրիկ ցեղանաւի ռոնդ նաւակ մը, որ կը ծառայէր գետի մէջ եղեգքէն միւս եզերքը փոխադրելու Անեստիի բնակիչները, որոնք այս կերպով քիչ ժամանակի մէջ կը հասնուէին ճամբան։

Այն ժամանկ՝ յորում կը սկսի այս մեր պատմութիւնն, գետի աղմուկից եզերքին մէջ հաստա տուած երկաթէ ցիգի մը վրայէն կապուած էր նաւակն, որուն մէջ նստած էին մարդ մը և տղայ մը. տղան կը գուարճանար ընկղմելով եղգ մը ջուրին մէջ. մարդն նստած նաւակի ցողունի վրայ, մէկ սրունքով միւսին վրայ դրած, արմուկը կ'ոթնցուցեր էր ծուկին վրայ և ձեռքովը վեր կը բռնէր գլուխը։ Այս մարդն իրականէն աւելի ծեր կ'երեւէր, և իր առաջուան գեղեցիկ դէմքն՝ հիմայ ապօտուած կը տեսնուէր խոր խորշմներով։ Հագած էր գորշագոյն աւանակայր կարճ պարեգօտ մը, որ բաց կը թողուր իր ուժեղ թեւերը և ջղոտ սրունքները. ճիւղ գետին գոյնով կոնածեւ գլխարկ մը կ'ըջնէր մինչեւ իր յոնքերը, և ձախակողմէն ուսընդաւուն թէ անուցած էր մախաղ մը կաշի փողով, որ կը կարէր կ'անցնէր իր կուրծքի վրայէն զինուորներու մախաղի փոկին պէս։

Այնքա՞ծ արձանի մը պէս կցեր էր անիկայ ընկղմած իր մտածութեան մէջ, երբ յանկարծ տղան պոռաց.

— Սարգիս, Սարգիս, պատրիկուհի՜ մը ու պատրիկ մը կու գան դէպ ի այս կողմը։
Նաւավարն յանկարծ վեր ցատքեց քունէ արթնցածի պէս և սկսաւ պատրաստել նաւակը։
Տիբերիսէն անդին անցնիլ ուզող այս երկու հոգիներէն մէկը գրեթէ քսանուվեց տարեկան երիտասարդ մ'էր, իսկ միւսն հազիւ քսանամայ Ժողովարանակ օրիորդ մը։ Երկուքն ալ ճոխ կերպով հագուած էին. օրիորդն հագած էր ճերմակ մետաքսէ պատմունեան մը, որուն եզերքը զարդարուած էր արծաթէ լայն ժապաւէններով, և ծիրանեգոյն նրբահիւս ասուեայ կնգաւոր կրկնից մը կը ծածկէր իր գլուխը, ծածանելով լայն ծալքերը անոր ուսերուն վրայ։ Օրիորդն գեղեցկութեան ըսելիք չկար. մազերն թխազոյն էին, աչքերն սեփ-սեւ, մարմնոյն գոյնը ձիւնի պէս ճերմակ և վարդակարմիր, գծագրութիւնն կատարեալ, և դէմքն ոգեւորուած անփոյթ զուարթութեամբ մը։

Երիտասարդն ալ, դուրս թողով աւելի աչքի զարնող ու արարական գծագրութիւնը, բուրդովին կը նմանէր օրիորդին. ասիկայ չէր հագած պնդնաւոր վերարկուն, վասն զի այս դասական հագուածն յատ քիչերն միայն կը հագուէին չոր. որոք դարուն սկիզբները, և ալ սկսեւ էր սովորութենէ ինկնալ։

Այն ժամանակի մէջ հագուածի չքեղութիւնն շատ զարմանալի բան մը չէր, կամ թէ այսպէս բացատրելու համար, շուպութիւն մ'էր պննաւոր ցնցողներու, ըստ որում անագին գուամարներ կը ծախսուէին մետաքսներու, ժապաւէններու, գոհարեղէններու, և ընդ հակառակն ամենաքիչ ծախս կ'ըլլար գեղարուեստական առարկաներու։ Երաջուրէն հագուելու մուլութիւնն այնպէս չափազանց էր, որ Ս. Հերոնիմոս սաստիկ ասոր դէմ կը կոտորէ իր թղթերովը շըշմարիտ քրիստոնեաներն կը հագուէին վայելելի պարզութեամբ. բայց որչափ որ քրիստոնեական կրօնքն տիրապետած էր, սակայն Հռովմայ մէջ հեթանոսներու թիւն ալ նուազ չէր քրիստոնեաներէն, առանց հայուելու գանոնք՝ որոնք ո' և է կրօնք մը չաւանդելով, տեսնողներուն աչքերը կը շարքերէն հեթանոսական կամարդի արուեստագործեամբ։

Մեր երիտասարդն ալ՝ զարդարուած այս վերջիններուն պէս, հագած էր թարթիշագոյն պարեգօտ մը, ոսկեգոյն ծաղիկներով բանուած. և ակնանկուող գօտիով մը սեղմած էր իր քրտակ կնքը օրիորդի մը պէս, իր մազերն ու մօրուքն կը բուրբէին յամպարի անուշահոտութիւն, խոշոր մատանիները կը փայլէին իր մատուցներուն վրայ, և հողմահողմ մը կը գոլացնէր ինքզինքը, առանց նայելու թէ եղանակն աշխատային է։

Երկու երիտասարդ գերիներ, տարօրինակ կերպով հագուած, իրենց տէրերուն ետեւէն կ'երթային, և զիրենք արեւուն ճառագայթներէն պաշտպանելու համար, անոնցմէ իւրաքանչիւրն կը բռնէր իրենց զլուով վրայ մետաքսէ հովաքն մը։

Օրիորդն եղբորմէն աւելի առաջ անցեւ էր, և ցատքընելով կը մօտենար նաւակին. բայց յան-

կարծ խորիստ շարժումով մը ետ կեցա՝ տեսնելով նաւավարը, որ կ'ուզէր իրեն օգնել գետեկերթը մօտենալու ու կ'երկընցնէր անոր իր սեւ ու բրտացած ձեռքը:

Սարգիս տեսնելով պատրիկուհւոյն այս անփառաբան վարձապաշտութիւնը՝ թեւերը խաշած և կուծքին վրայ դրաւ ու սկսաւ ժպտիլ հեզներով:

— Ուշադրութիւն դիր, Վաղերիա, շատ մի մօտենար գետին. Տիբերիւր գագան մ'է որ բնաւ ետ չի դարձնիր իր աւարը, ըսաւ երիտասարդն, տեսնելով որ օրիորդն չափազանց կը մօտենար գետեկերթին:

Օրիորդին ժպտեցաւ գուարթօթն, և վերջը ցատքտելով իշաւ նաւակին մէջ և նստաւ հոն. իրեն պէս ըրաւ նաեւ երիտասարդն, իսկ գերիներն կծկեցան նաւակին մէջ անկիւնը:

Այնքան ամենահամառօտ եղաւ. նաւակն շուտով ու հասաւ գետին միւս եզրկողք. և անցորդներն ցամաք իշան ու մեկնեցան, մոռնալով պէտք եղած ձեռածիրը տալու նաւավարին:

Սարգիս շատ փոյթ լըրաւ այս բանիս ու անտարբերութեամբ սկսաւ կարգի դնել նաւակին թիւրը, բայց տղան պողոսց երկու անփոյթ երիտասարդներուն ետեւէն որոնք կը հեռանային:

— Պատրիկներ, ճամբու ծախսը չվճարեցիք: Այս խօսքերուս վրայ օրիորդն դարձաւ, ու ճախելու չափ խնտալէն վերջը աւելցուց.

— Իեղճ Մարկեղոս, պարտատէրներն ամէն տեղ քու ետեւէդ կ'իյնան, բայց մի վախեր, ես պիտի չուլեմ քու սօխը:

Այս խօսքս ըսելով Վաղերիա մօտեցաւ նաւակին և երկցուց իր պզտիկ ձեռքը՝ արծաթ դրամ մը տալու համար նաւավարին:

— Պարտականութենէդ աւելի է այս դրամս, ըսաւ ծերն խիստ կերպով ու արտօրանալով ետ մղելով ճերմակ ձեռքը՝ որ իրեն կ'երկընցնէր ձեռածիրը:

— Պատրիկները ոսկի ու արծաթ միայն կը վճարեն, պատասխանեց օրիորդն՝ դրամը նաւակին մէջ ձգելով:

Առաջին ածգամս ըլլալով՝ Սարգիս աչքերը ուշադրութեամբ դարձնաց օրիորդին վրայ, գորմինչեւ այն ատեն վերկերանց միայն դիտած էր, ու յանկարծ գոյնը նետելով՝ գլխէն մինչեւ ոտքերը արտօրու մը զգաց, և երկար ժամանակ աւաշործ մնաց մարմանի արձանի պէս, հետեւելով աչքերով օրիորդին որ կը հեռանար. և իր ճակատից թացցընող սառած քրտինքը չորցընելէն վերջ՝ ըսաւ ցած ձայնով.

— Տեսածս անգուլթ երազ մ'էր. խղճիս աղաղակն էր:

— Սարգիս, պատրիկ մը կ'ուզէ գետին անդին անցնիլ, ըսաւ տղան, մատովը ցուցնելով դիմացի եզրկողքը:

Սարգիս սրբեց կուպին վրայ շողողացող արցունքը, ու նաւակը մղելով ճամբայ ելաւ դէպ ի դիմացի եզրկողք՝ ուսկից անկէն էր:

Այս անգամ տարիքն առած մարդ մը իշաւ ու նստաւ. կամաց կամաց նաւակին մէջ, որուն ձեռքը կար ծրարուած խռոր մագաղաթ մը:

Այս մարդն չափազանց խիստ ու իշխանական կերպարանք մ'ունէր. հագած էր երկայն սեւ պեղնաւոր վերարկու մը, որուն մէկ մասը կը ծածկուէր յունական պարեգօտով մը. երկայն ու խիտ մօրուքն կ'իջնէր մինչեւ կուրծքն, և իր սոգոյն ու վտիտ դէմքն արաբի մը պէս թուէր: Լայն ճակատ մ'ունէր, և իր աչքերն կը փայլէին գերբնական կրակով մը, ինչպէս թէ հոն փայլէր գերագոյն հանճարն՝ որով կը լուսաւորուէր միառն:

Գետին անցնելով՝ սպիտակախառն մօրուքով մարդն ցամաք ելաւ, և նաւավարին պղնձ մանր դրամ մը տալէն վերջը, ըսաւ անոր գորովազուլ ձայնով.

— Եղբայր, դու ծեր ես, և դժուար արուեստ մ'ունիս, եթէ կ'ուզես, ես կրնամ գքեզ իմաստուն տիկնոջ մը քով դնել, ուր կը հանգչիս այս ծեր հասակիդ մէջ:

— Միայն գերեզմանի մէջ պէտք եմ հանգչիլ ես, պատասխանեց Սարգիս խիստ կերպով:

Պատրիկն չհասկըցաւ այս խօսքերուս միտքը, և տեսնելով որ առաջարկը մերժեց անկալ՝ կ'ուզէր մեկնիլ, բայց լաւ մը մտածելով՝ դարձաւ ու ըսաւ անոր.

— Ես գործ ունիմ և չեմ կրնար հիմայ երկար խօսիլ քեզի հետ, բայց եթէ դու որ և իցէ օգնութեան և կամ խորհուրդ մը հարցնելու պէտք ունենաս, գնա Աւետիսեան բուրդին վրայ գտնուող Մարկեղոս պատրիկուհւոյն տունը, և հարցուր չէրոնիմոս Դաղմատացիին:

— Շերոնիմոս, Շերոնիմոս, կը կրկնէր նաւավարն, ինչպէս թէ ուզէր կրկին արթնցնել մտքին մէջ հեռաւոր յիշատակ մը. վերջը նստաւ նաւակին մէջ և մինչեւ իրիկուն գետին մէջ եւ գերեզն միւս եզրկողք փոխադրեց նաւակով բազմութիւն մը անցորդներու, որոնց գրեթէ բոլորն ալ ռամիկ մարդիկներ ըլլալով՝ կոշտաբար կը պողային, և ամէն տեսակ կծու կատակաբանութիւններ կ'ընէին նաւավարին հետ, որ առանց վշտանալու լըրութեամբ որով կը վարէր իր նաւակը:

Գիշերը վրայ հասնելով՝ Սարգիս նաւակը կապեց գետեկերթին, ու սկսաւ հաշիւ ընել թէ որչափ վատտակ ըրած էր նոյն օրը. վերջը անոնց մէջէն իրեն համար երկու դրամ անելով՝ զորպանք դրաւ, ու մնացածը տղուն տալով ըսաւ.

— Տար այս դրամը մօրդ, և ըսէ՛ իրեն որ սովորութեանք համեմատ աղօթէ Աստուծոյ ինծի համար:

Այս ըսելով՝ Սարգիս տեսաւ որ տղան վազելով հեռանալու վրայ է արդէն. վերջը ինքն սկսաւ դու աւելի առաջ երթալ դէպ ի Աւետիսին. բայց չուտով կանգ առաւ հացագործի մը խաշութիւն առջեւ, ուսկից գնեց հատ մը այն սեւ հացերէն՝ որոնք կը կոչուէին քաւիլի հաց, և նստաւ հոն մօտը գտնուող պորփիւրէ ջրոյ աւազանի մը եզրկողքը: Հացագործին գտնելէ շահին

լոյսն կը լուսաւորէր այն խեղճ ծերը, որ յոգ-
նած օրուան աշխատութիւններէն՝ կը կշտանար
քիչ հացով:

Մինչդեռ նաւաւարն կը լափէր իր այս պարզ
կերակուորը, երկայնահասակ երիտասարդ պատ-
րիկ մը, տարբեր կերպով հագուած իր հասա-
կալիքնցներէն, — վասն զի հագած էր աշխարհու
պահլուար վերաբարձի, որ ալ սովորութիւնէ
ինկած էր —, որուն սովորյալ կերպարանքն տխուր
երեւոյթ մ'ունէր, որ չէր վայելէր իր թարմ
հասակին, կեցաւ Սարգսի առջեւ եւ զինքը դի-
տելէն վերջը՝ ըսաւ իրեն բարեսրտութեամբ.

— Բարի ախորժակ, Սարգիս. դու յոյն փի-
լիսոփայի մը պէս շատ պարզ կերակուր կ'ուտես:
— Հետեւեալ եմ, պատրիկ՝ Դեկոս փուլվիոս,
պատասխանեց Սարգիս ոտքի վրայ ելելով, որ-
պէս զի ողջունէ երիտասարդը:

— Ինչ կ'ընէ քու նաւակը, այս իրիկուն տո-
վորականին աւելի ուշ թողուցիր զայն, խօսքը
շարունակեց պատրիկն՝ ստիպելով որ նաւաւարն
նորէն տեղը նստի:

— Արեւու ելլելէն մինչեւ մանելը շարունակ
փոխադրելու հետ էի անցորդները գետին մէկ եւ
գերբէն միւս եզրերը:

— Դու չափազանց կ'աշխատիս, բարի Սար-
գիս, երբ գիշերը կը հանգչիս՝ անտարակոյս
շատ յոգնած պէտք ես ըլլալ:

— Երբ իրիկուն կ'ըլլայ ես բնաւ չեմ զգար
օրուան աշխատութեան յոգնածութիւնը, եւ կ'ու-
րախանամ որ որ մ'ալ կ'սկսեցաւ իմ կենքիս,
ըսաւ նաւաւարն տխուր ձայնով:

— Խեղճ ծեր, դու կը փափագիս որ մահն
վերջ դնէ քու վշտերուդ, աւելցուց պատրիկն
Դեկոս փուլվիոս:

— Երկար ժամանակ է ի վեր ես կը փափագիմ
անոր, բայց անգութն կը փախչի ինծմէն, պա-
տասխանեց Սարգիս խորին տրտմութեամբ:

— Մտիկ ըրէ ինծի, բարեկամ, ըսաւ երիտա-
սարդը՝ նստելով աւագանին եզրերը. ես միայ-
նակ եմ աշխարհիս մէջ. բնաւ ազգական չունիմ,
բարեկամներս ալ քիչ են: Միայնութիւնը ինծի
ծանր կու գայ. ուստի եկուր ինծի հետ իմ
տանս մէջ բնակէ, եւ ալ անկէ վերջը պէտք չես
ունենար այսչափ դժուար կենանք մը անցընելու:

— Հետեւեալ եմ, պատրիկ, դու վեհանձն
սիրտ մ'ունիս, բայց ես արքանի չեմ քու ազ-
նուութեանդ, ըսաւ Սարգիս յուզուած սրտով:

— Հուտ ըրէ, եկուր. դու ինծի կը պատմես
քու դժբախտութիւններդ, եւ ալ քեզի ողբակից
կ'ըլլամ, ըսաւ Դեկոս համոզողական ձայնով:

Նաւաւարն ոտքի վրայ ելաւ, իբր թէ հեռա-
նալ ուզէր իր ողբը ծածկելու համար. վերջը հան-
դարտելով ըսաւ.

— Մի խօսիր իմ դժբախտութիւններու վը-
րայ. ինծի մի հարցնես անոց ինչ ըլլաւ: Եթէ
չես ուզեր պատառ պատառ ընել իմ սիրտս...
Դու ազնուական զարմի մը սերունդն ես ու չես

օտարացած քու պապերէդ. օրհնեալ ըլլաս դու
քու վեհանձնութեանդ համար, որովհետեւ ձեռք
կ'երկրնցես խեղճին, եւ անարժան չես համարի
զանկարք բարեկամ կոչելու:

Սարգիս երիտասարդին ձեռքը սեղմելէն վեր-
ջը, շտապով փախաւ գնաց այն ճամբայէն որ
կը տանէր դէպ ի Դուռն կապեան, թողլով Դե-
կոս փուլվիոս պատրիկը զարմացած ու տհաճած
իրեն առաջարկը մերժելուն համար:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՂԵՐԻԱ

Նաւաւարէն բաժնուելէն վերջը, Դեկոս փուլ-
վիոս պատրիկն ճամբայ ելաւ դէպ ի Ալեքսանդր
բլրան ստորոտը, եւ հասնելով անպաճոյճ տուն
մը՝ կանգ առաւ անոր սեմին վրայ, վերջը դու-
ռը հրելով մտաւ նախագաւիթը, որուն մէջտեղը
պատի մը վրայ կը տեսնուէր նկարուած գամկո-
մը, որուն տակը գրուած էր խոշոր տառերով.
Զգուշացիր շունին: Նախագաւիթին կրկին դռնե-
րէն կը մտցուէր տան ներսը, եւ անա այս դու-
ռէն մէկուն վրայ կ'ընթանա լեզուները իր ծառայ
մը, որ տեսնելով երիտասարդ պատրիկը՝ ժպտե-
ցաւ, եւ վերջը մատովը ցուցնելով մարմարիտէն
ընդարձակ սանդուղ մը՝ ըսաւ պատրիկին.

— Տիկինը կը գտնես այն ձկնակ սենեկին
մէջ, ուր սովոր է ընդունել իր բարեկամները:

Պատրիկն անկիւթարթի մը մէջ սանդուղէն վեր
եկաւ. եւ անպաճոյճ ճոճով զարդարուած շատ մը
սրահներէն անցնելէն վերջը՝ կեցաւ սեմին վրայ
այն սենեկին՝ որուն ձկնակ անունը կու տային
տան բնակիչներն. եւ իրացնէ արժանի էր այս
անունը կրելու, վասն զի ճերմակ էին անոր բո-
լոր պատերն ու ծածկուած ճեփ-ճերմակ կնա-
ծեփով: Փայտէ խոշոր գերաններով շինուած
առաստաղին անդրաքանդներուն մէջտեղ քանդա-
կուած կը տեսնուէին գոյնզգոյն թռչուններ. իսկ
սենեկի սպիտակ մարմարիտէն յատակն կա-
տարեալ հայելի մը կ'երեւէր: Թէպէտ եւ այս
սենեակն զուրկ էր բոլորովին հռովմէական պա-
տրիկներու բնակարանները զարդարող թանկա-
զին կահկարասիներէն, սակայն անոր տեղ հոն
կը փայլէր կարգէ դուրս կոկոթիւն ու մեծ աք-
բասիորթիւն:

Հասակը առած եւ լուրջ կերպարանքով ազ-
նուական տիկին մը կը մանէր ալաբաստէ կան-
թեղի մը լուսով. անիկայ հագած էր գոյնզգոյն
ասուեայ պատմունքան մը, սեղմուած սեւ գո-
տիով մը, եւ վզէն անցուցած էր արծաթէ շղ-
թայիկ մը, որուն վրայէն կախուած էր փայտէ
փոքրիկ խաչ մը:

Երիտասարդին ոտքի քայլերուն աղմուկը տե-
լով, տիկինն գուրեզ վերցուց. եւ ձեռք յօնք-
րուն վրայ դրաւ որպէս զի պաշտպանէ աչքերը
լոյսի ճառագայթներէն՝ որոնք կ'արգելուին իրեն

1. Պատանկեկոթեան հասակը աւարտելէն վերջը, եւ
բիտասարդներն ալ եւս կը թողուին երբաժիրանին (praes-

texta) ու կը հազուէին աշխարհ պահաւոր վերադարձ
(toga virile):

տեսնելու պատրիկը, և վերջն ըստ ժպտելով ու գորովագութ ձայնով.

— Բարի եկեր ես, Դեկոս փուլփոս. ես կը կարծէի որ դու մոռցած ըլլաս իմ տանն ճամբան:

— Պատճառաւոր չեմ փութեր արդարացնելու համար իմ երկարատեւ բացակայութիւնս, պատասխանեց Դեկոս զուարճախօս ձայնով, նստելով փիկնոջ զովը:

— Ես կատակ կ'ընեմ, Դեկոս. դու լաւ գիտես որ անառակ որդիներն լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն իմ տանն մէջ, ըստ տիկինն. և սկսելով նորէն մանել, աւելցուց. Դու խելացի երիտասարդ մ'ես. Հերոնիմոս ստէպ ինծի կը խօսի քու մասին, և ես գիտեմ որ դու չհետեւելով քու հասակակիցներու գրիւնակին՝ կ'արհամարհես ունայն ու փաստակար զուարճութիւնները:

— Արժանի չեմ քու գովասանքիդ, Ասելլա, պատասխանեց Դեկոս համեստութեամբ:

Վայրկեան մը տիկինն ու պատրիկն լուռ կեցան. վերջը վրայ բերաւ Ասելլա.

— Ժամանակն պէտք է որ համառօտ երեւնայ քեզի, ըստ որում դու լաւ գործածել գիտես զայն:

— Ա՛յ միշտ. հոգովմէական օրէնքներու ուսումնայայնէ համառօտ ու արործելի չէ՛ ինչ որ դու կը կարծես: Վայրկեաներ կան՝ որ իմ փոշոտ ձեռագիրներուն մէջ կը թմրի իմ երեւաւ սարդական երեւակայութիւնս. և ծաղիկ հասաւ կիս մէջ՝ ինքզինքս գտառմամբ ծեր մը կը կարծեմ:

Ասելլա աչքը վերցուց իրին վրայէն, դիտող աչքով մը նայեցաւ երիտասարդին, որ բոլորին տիրու ձայնով արտասանած էր այս բառերը և կը շարունակէր խօսքը.

— Անցուցած առանձնական կեանքս շատ ծանր կու գայ ինծի. եթէ ազգական մ'ունենայի, կեանքս ինծի այնչափ մ'օրօքին կ'էր երեւիր. բայց միայնակ եմ աշխարհիս մէջ. իմ հասակակիցներս կը ծաղրեն իմ լրջութիւնս. խոհեմութեան համար ես պէտք եմ հեռու կենալ իրենցմէ, որովհետեւ մարդկային համբերութիւնն կրնայ յալթուիլ, և ես մարդ մ'եմ և ոչ հրեշտակ մը: Ատէպ ինքզինքս կը զուարթանեմ խօսակցելով Հերոնիմոսին հետ. այն իմաստուն մարդուն խօսքերն հանդարտութիւն կու տան իմ սրտիս, բայց միշտ չեմ կրնար տեսնել զինքը: Ամէնքն ինծմէն կը փախչին. այս իրիկուն իմ տանն մէջ քնակութիւնն առաջարկեց խեղճ նաւավարի մը, բայց մերժեց անիկայ. ...

— Նաւավարի մը ընկերութիւնն քեզի մեծ միջոցաւորութիւն պիտի չըլլար, ըսաւ Ասելլա ժպտելով:

— Դու կը սխալիս, վասն զի անիկայ շատ խելացի մարդու մը պէս կը խօսի, պատասխանեց Դեկոս:

— Ուսկի՞ց կը ճանչնաս զանիկայ, հարցուց Ասելլա:

— Երկու տարի անցած է՝ զինքը առաջին անգամ տեսնելէս վեր: Ես Տիբերիսէն կ'անցնէի

տիկնոջ մը ու տղու մը հետ միասին, որոնք երկուքն ալ անծանօթ էին ինծի: Տղան գետը նայելու տանն մէջն ընկաւ. ես կ'ուզէի զինքը ազատել, բայց նաւավարն ինծմէն աւելի աշխոյժ գտնուելով՝ նետուեցաւ ջուրին մէջ, և ողնանգամ դուրս հանեց տղան գետեզերքը: Տիկինն կ'ուզէր առատաձեռնութեամբ վարձատրել ծերը, բայց անիկայ խօսիլ մերժեց ու է վարձատրութիւն: Այն օրէն ես իրեն հետ բարեկամացայ. իրեն ընկերութիւնն ինծի շատ հաճոյ պիտի անցնէր, բայց կ'երեւի որ ես սահմանուած եմ միայն նակ ապրելու համար:

— Քու մօրդ մէկ հասակ եռանդուն փափագն էր զքեզ նուիրուած տեսնել Աստուծոյ. բայց որովհետեւ դու քահանայութեան կոչումն չունիս, պէտք չէ որ բռնի քահանայ ըլլաս. ուստի լաւագոյն է որ դու ընտրես քեզի առաքինի ծառայից մը, և անոր հետ միասին անցընես քու կեանքդ:

— Պատրիկն հառաչեց սրտին խորէն. վերջը մէկ ձեռքը դրաւ իր թուխ մազերուն վրայ, և շարունակեց խօսքը, զրեթէ ուզելով համոզել ինքզինքը.

— Այո՛, մարդս պէտք է որ ընտրէ իրեն համար իմաստուն և առաքինի ամուսին մը. ու նայաւորն կնոջ մը հետ կեանք անցընել պէտք է անտանելի ըլլայ ... Բայց սիրտն չի հետեւիր միշտ բանավարկեան թեւադրութիւններուն: — Այրտոն, ըսաւ Ասելլա շարժելով մեղմով մը գլուխը, այն բանը զոր դուն սիրտ կը կոչես՝ է աղաղակն ապտամ մը կրքերու. բայց աստուածային բարութիւնն մարդուն կարողութիւնն տուած է զանոնք սանձադարձելու:

Դեկոս խոնարհեցուց գլուխը կուրծքին վրայ, և մնաց լռիկ մնչիկ. և տիկինն՝ դնելով մարմարինէ սեղանի մը վրայ աղեկաւոր և իլը՝ աւելցուց.

— Թէպէտ և կանուխ է, բայց ես չուտով կը պահուի, որպէս զի առաւօտը կանուխ արթննանամ:

Երիտասարդն հսկըցաւ որ ալ պէտք էր մեկնել. և միջզեռ արդէն ճամբայ ելլելու վրայ էր, յանկարծ դառնալով, ըսաւ տիկնոջ տարակուսանքով մը.

— Կ'ուզէի յայտնել քեզի սրտիս զազտնիքը ... Բայց արիւթիւնն չունեցայ:

— Խօսէ՛, որդեակ. վասն զի ինչ որ քեզի կը վերաբերի՝ ես առողջ քու կարծածէդ աւելի կարեւորութիւն կու տամ, պատասխանեց Ասելլա:

— Կը տեսնուիք, կը տեսնուիք, ըսաւ Դեկոս՝ սենեկէն դուրս ելլելով. և միջզեռ կը հեռանար ազնիւ Ասելլա կամիլլայի տունէն, այսպէս կ'ըլէր ինքն իրեն.

— Ժամն դեռ ուշ չէ. իմ զրքերս ինծի կը սպասեն. օրհնեալ զրքեր, որոնք կը վունեն իմ մաքեց ամէն մեղամաղձիկ տառածութիւն, և զիս կը հեռաւորեն ներկայէն, մոռցնել տալով ինծի աշխարհը՝ որուն մէջ կ'ապրիմ:

Այս խօսքերը արտասանելով՝ պատրիկն լռիկ մնչիկ առաջ տարաւ ճամբան. և քիչ ատենէն ոտքը դրաւ ընդարձակ ճամբու մը մէջ՝ որ Ա-

ւենտինեան բլրէն կը տանէր Կնիւեան բլրան ստորոտը, ուր կը բնակէր ինքն. և ղեւ քիչ մ'ալ ճամբան առաջ տանելէն վերջը, հասաւ փառաւոր տան մը քով, որուն գաւիթը լուսաւորուած էր բազմաթիւ ջահերով, Գնկոս երեքկոտ կանգ առաւ դրան առջեւ՝ որուն գաւթէն կը մտնցուէր տան մէջ, և ճիշդ այն վայրկեանն յանկարծ ականջն հասաւ կիթառի մը ներդաշնակ նախերգանքն, Դուռնէ կը շարունակէր մերթ ողբակերտ ու տխուր, մերթ ուժով ու թրթռուն, ինչպէս թէ նուազողն ուզէր խորտակել գործիքը լարերը. այն ներդաշնակութիւնն կը թուէր վըշտացեալ հոգւոյ մը հեծողութիւնն կամ յիմար արբեցողեան մը ազդական:

Գնկոս հառաչեց. և վայրկեան մը անորդ Յաւլէն վերջը, ընկիւթը չգիտնալով՝ մտաւ իր առջեւ բացուած կամարակապ սրահին մէջ, որ շրջապատուած էր պորփիրէ շքեղ սիւներով, և զարդարուած էր անազապոնէ գեղեցիկ արձաններով: Կամարակապ սրահէն մարմարիոնէ լայն սանդուղ մը կը տանէր վերին յարկը, որ այն իրիկունը սովորականէն աւելի լուսաւորուած էր մոմեղէն ճրագներով, որոնք կը վառուէին անազապոնէ խոշոր աշտանակներուն վրայ: Սանդուղի առաջինն աստիճաններուն վըրայ նստած էին երկու սպիտակազգեստ ու ծաղկապսակ գերիներ, որոնցմէ մէկը պատրիկը տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ, և առջեւէն գնաց, որ աւելի զի իմացնէ իրեն գալուստը:

Գնկոս փուլվիտ կը հետեւէր գերիին, որ զինքը անցողը շատ մը սենեակներէ, որոնց ճութութիւնն կը հաւասարէր պատրքակական առաջնակարգ ընտանիքներու ճոխութեան: Բոլոր պատերին ծածկուած էին արթն-քանդակներով ու դիցարանական նկարներով, և միւսիոնէ յատակն կը ներկայացնէր որսորդութիւններ, սուսերաւ մարտներու կռիւներ ու նաւամարտութեան խաղեր: Ջուրն կը ցայտէր արեւելեան ալպաստի վայելչութեան քաղաքներու մէջ, ու ամէն տեղ կը տեսնուէին յունական վիթխարի արձաններ, եւրոպականոր ճոխ բազմոցներ, գիտկերով կամ արծաթով ազդուած փայտ սեղաններ, վերջապէս՝ գեղարուեստական շատ մը թանկագին առարկաներ ու բազմաթիւ արժէքաւոր կահկառարքներ:

Գնկոս դանդաղաքայլ կը հետեւէր ծառային. և յօճեքի կնիւած և խիտ նայուածքով կը դիտէր իրեն քաղաքաներէ այն յուրյ ճոխութիւնը՝ որ միշտ կը տհաճեցնէր զինքը, մտածելով որ անոնք որ շրջապատուած էին այսչափ մեծաշուք փառաւորութիւններով, վայրկեան վայրկեան կրնային անգութ պարտատէրներու ձեռքով քըշուիլ ինքի խրճիթի մը մէջ. և այն վայրկեանն մանաւանդ ուրիշ անգամներէն շատ աւելի տհաճութիւն մը կը զգար, բազդատելով այն յուրյ ճոխութիւնը Սեւլայի տանը անպաճոյշ պարզութեան հետ:

Հատ մը սրահներէ անցնելէն վերջը, ծառան պատէ կիսափակ դրան մը դամասկեան կերպագծ վարպետոյրը, և նշան ըրաւ պատրիկին մտնելու քովի սենեակը: Այս սենեակն այնչափ

մեծ էր, բայց միւսերէն աւելի փառաւոր էր, և հոս կը բուրդէր կինամոնի այնպէս սաստիկ անուշահոտութիւն մը՝ ուսկից չվարժուողին շունչը կը հարուէր: Վաղերիս կոչուած օրիորդն՝ որուն գետնէ անցնիլը տեսանք նախորդ գլխոյն մէջ, հոն հանգչեւ էր փափուկ անկողնի մը վըշտաց. հագուած էր կապալագոյն երկայն գգեստ մը, բանուած ճերմակ ծաղիկներով, և արեւելեան մարգարտեայ թանկագին մանեակներ կը զարդարէին իրեն պարանոցը ու թանեակը, և իր թուռ խիտ մազերն շրջապատուած էին գմրուխտէ թաղով մը:

Օրիորդին մօտը՝ ոտքի վրայ կանգուն կեցած էր՝ տարօրինակ կերպով հագուած թզուկ մը, որ երբեմն երբեմն կը շարժէր սիրամարգի փեւտուրէ հողմահար մը իր տիրուհոյն դէմքը գովաշնելու: Այն դժբախտն, որուն համար բնութիւնն անգութ եղած էր, ունէր գորշագոյն մաշգոր, բայց իր դէմքն այն աստիճանի տեղը չէր ինչ որ կ'երեւէր առաջին նայուածքով, վասն զի իր աչքերուն մէջ փայլող խելացութեան նշանն ու իր տիրապէս կերպարանքն կը նուազեցնէին անոր տեղութիւնը:

Աղախին մը՝ նստած գետինը ծիրանի բարձի մը վրայ, և կը ճշդէր Վաղերիայի կիթառին ձայներու, և բաղդանապակ մազերով երեք կաթալուհիներ, սենեկին մէջտեղ պատրաստ կեցեւ էին պարը սկսելու:

Գնկոսը տեսնելուն պէս, որուն դէմքն ուրիշ անգամներէն աւելի տգուհած էր, Վաղերիա տգուհութեան շարժում մ'ըրաւ. վերջը չարաճնի կերպով ժպտելով, հրաւիրեց պատրիկը նստելու, և կիթառը ձեռքը առնելով՝ սկսաւ աշխոյժ պարի մը եղանակներ փորձել:

Կաթալուհիներն սկսաւ պարել, իմանալով դիտարարութիւնը չարաճնի օրիորդին, որ կ'ուզէր Գնկոսի կամքին հակառակ ընել, գիտնալով որ անիկայ չէր անխորժ պար բռնելը. բայց պատրիկն չխոտկեցաւ այս բանիս վրայ. այլ սովորականին պէս լուրջ կեցաւ հոն թեւերը իրարու անցուցած կոորժօքի վրայ, և անուշադիր աչքով մը կը նայէր կաթալուհիներուն. բայց Վաղերիա շուտով ձանձրացաւ զարնելէն, և կիթառը թզուկին տալով, հրաման տուաւ կաթալուհիներուն որ հանգչին, և վերջը Գնկոսին դառնալով, կ'ուր և նախատական հեզուութեամբ ըսաւ անոր.

— Դս չէի սպասեր քու այցելութեանդ, ո՞վ իմաստուն պատրիկ, և կը կարծէի որ այս ժամուս դու քու փոշոտ ձեռագիրներովդ մէջ կը գտնուէիս:

— Բնաւ չի սպասուիր ձանձրացուցիչ այցելութեան մը. բայց ես հոս եկալ քու եղբորդ հետ խօսակցելու, պարտասխանեց Գնկոս բոլորովին ցուրտ կերպով մը:

— Դու յարմար ժամ ընտրելու յաշողակութիւն չունիս. այս ժամս Մարտիկոսի սեղանն տնտիւր ատենն է, թէեւ ղեւ չգարձաւ, բայց հոգ չէ, ընկերութիւն կ'ընես իրեն հետ, սկահակը ձեռքդ իրեն հետ խօսելով:

— Դնորհակալ եմ քեզ, բայց եղբորդ ըսեւ.

չիքս չի կրնար սեղանի վրայ ըստիւ, պատասխանեց Դեկոս խիստ կերպով։

— Ես ատոր վրայ չեմ տարակուսիր, վասն զի դու ստվորութիւն չունիս զուարթ ըլլալու, ըսաւ Վաղերիա ծիծաղելով. վերջը ծիծաղը զըստակելով՝ աւելցուց։

— Դու գերեզման փորողի մը պէս տխուր ես, և միշտ մահուան վրայ կը խօսիս. ինծի նմանէ՛, ես բնաւ չեմ մտածեր անոր վրայ. եթէ անգութ պարկայն ուզէ կտրել իմ օրերուս թիւը, աւելի լաւ, չեմ տեսներ այս իմ փայլուն մազիս ճերմրկիւր և ոչ ղէմքիս խորշոմիւրը։ Իսկ ինչ որ ապագային պիտի պատահի, ես չեմ մտածեր ատոր վրայ, քեզի պէս տխուր կերպարանք մը չառնելու համար, ով պատրիկ։

Դեկոս կը նայէր օրիորդին, որուն գեղանի ղէմքն յանկարծակի մեւամաղձիկ դարձեր էր։

— Ես ինծմէն հեռու կը բռնեմ այս տխուր մտածութիւնները, շարունակեց Վաղերիա շարժելով գլուխը։ Դեռ ծաղկահասակ եմ, հարուստ, երջանիկ ապագայ մը կը սպասէ ինծի, և ...

Վաղերիայի խօսքերն ընդհատուեցան կիթառի հանած շառաչէն, զոր գետիներ ձգեր էր անուշաւ դիր թղուկն։

Բարեկամեմք լեցուած՝ օրիորդն գետնէն առաւ վիճը և կ'ուզէր շախշախել անով ձախորդ ժամու հանդիպած այն թղուկին գլուխը. բայց զայրոյթը զսպելով, ամըջաւ այդ կերպով բարկութիւն ձեռքը թողուր ինքզինքը. և տղայական ձայնով սկսաւ լաւ. վերջը՝ ծածուկ կեղծով չորցուց արցունքները, և դառնալով Դեկոսին՝ տըմարդութեամբ ըսաւ անոր.

— Մարկեղղոս կ'ուշանայ սովորականէն աւելի, դու պէտք ես երկար ատեն սպասել իրեն։ Կեկոս իմացաւ որ իր ներկայութիւնը անոր ժելի չէր Վաղերիային. և այս բանիս վրայ առնուած, ուզի ելաւ ծառերէնէն, և մինչդեռ մտնելու վրայ էր, յանկարծ թով դահլիճէն լսեց աղմկալից ձայներ։ Մարկեղղոսն էր, որ ընկերացած երեք երիտասարդ պատրիկներով, կը մտնէր սենեակը։

Կնոջ մը հետ խօսելու ատեն՝ չափմայեցուց՝ բանեցուցած յատուկ քաղաքավարութեամբ մը, Մարկեղղոս մտնեցաւ քրոջ և ըսաւ։

— Կոչուեալի մը հրաշիրուած ատեն մեր հայրերն սովորութիւն ունէին հետերին առուելը՝ ներքէն։ Ես ալ անոնց օրինակին կը հետեւիմ. կը յուսամ որ իմ ստուերներս քեզի հաճոյ պիտի անցնին։

Վաղերիա երկրորդաց ձեռքը հրաշիրաւններուն ի նշան քաղաքավարական ողջունի. և Մարկեղղոս տեսնելով Դեկոս փուլվիտիս ներկայութիւնը՝ գոչեց։

— Դու հո՛ս, անմօրուս Պղատոն։ Ո՞ր յաջողակ աստղն առաջնորդեց քեզի իմ յարկիս տակ։

Դեկոս չճպտեցաւ այս անհամ զուարճախօսութեան վրայ. և ձեռքը դնելով Մարկեղղոսի ուսին վրայ, լրջօրէն ըսաւ իրեն.

— Ետեւէս եկուր, խօսելիք ունիմ քեզի հետ։ Մարկեղղոս հնազանդեցաւ ականայ, վասն զի Դեկոսի լուրջ ընաւորութիւնն՝ բռնի յարգանք ազդել կու տար։

Քովի դահլիճն հասնելով, Դեկոս կանգ առաւ. և նայելով բարկացած իր բարեկամին վրայ, ըսաւ անոր յանդիմանական ձայնով.

— Ես չէի կարծեր բնաւ, որ դու թողուս այս պէս քոյրէ անառակ բարեկամներուդ ընկերութեան մէջ։

Մարկեղղոս միմայց զայրոյթէն, գոյնը նեւտեց, և բարկութենէ կերկերուած ձայնովն պատասխանեց.

— Դու իմ կեանքս ազատեցիր, բայց այս բանս քեզի իրաւունք չի տար յանդիմանելու զիս տղու մը պէս։ Ուր որ ես ներկայ եմ, հոն իմ քոյրս ապահով է, որովհետեւ զիտեմ մի յարգել տալ զինքը։

— Այո, բայց դու կրնաս արգիլել որ իրեն անգիշները չսին այն խօսակցութիւնները՝ զորս գիտովութիւնն բռնի պիտի հանէ ձեր չորթութեանը, կրնաս դու այնպէս ընել որ այն կոչոյ տղան չընդունի ձեր ապականեալ խօսքը. բուն տպաւորութիւնները։

Մարկեղղոս գլուխը խոնարհեցուց կուրծքին վրայ, միաց մտածկոտ. վերջը չփելով ճակատը, թոթովեց չփոթած.

— Հշմարիտ է, իրաւունք ունիս. բայց ես քեզ կ'ապահովցնեմ՝ որ ալ ուրիշ անգամ պիտի չպատահի այս բանս։

— Մտիկ ըրէ՛, ինծի, շարունակեց Դեկոս. ես հոս եկայ քեզի հետ խօսելու համար, բայց անսթաւար վայրկեան մ'ընտրեցի. ուստի նորէն չեմ ուզեր մէջտեղ ելլել ու տաղտկալի ըլլալ քու քրոջը ... Կ'աղը իրիկուան ղէմ կը սպասեմ քեզի իմ տանս մէջ, կու գաս։

— Կու գամ, պատասխանեց Մարկեղղոս։

— Խոստացիր այս բանս ինծի, աւելցուց Դեկոս անդելով։

— Այո, այո, կը խոստանամ, ըսաւ Մարկեղղոս եկայ քեզի հետ խօսելու համար, բայց անսթաւար վայրկեան մ'ընտրեցի. ուստի նորէն չեմ ուզեր մէջտեղ ելլել ու տաղտկալի ըլլալ քու քրոջը ... Կ'աղը իրիկուան ղէմ կը սպասեմ քեզի իմ տանս մէջ, կու գաս։

— Միայն ղոքախտութիւնն կրնայ համբուրել այս ուշադրութիւն սիրտը, կ'ըսէր Դեկոս՝ մենկելով այն տունէն, ուր իր խորհուրդներն արհամարհուած էին և իր ներկայութիւնն անհաճոյ էր։

Շարաշարելի

1. Չափմայեցիներն յատ յարգանք կ'ընէին կենդանւոյ, այնպէս որ կարելի չէր ստիպել մարդ մը կարգէն վար իշխելու, եթէ նա կնոջ մը հետ միասին ըլլար։

2. Օրիշուար էր հրաշիրաւն ներկայանալ կոչուեցի մը՝ ուրիշ մէկ երկու անգամ բարեկամներով, որոնք կը կոչուէին առուերք (umbræ), ու միշտ սիրով կ'ընդունուէին անմարդի չորացած։ Ռոման. Բ. Երդի. 8.

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՍԸ՝ « ԲԱՐՏԻ » Ի ՎՐԱՅ

Խորհնացիէն կ'իմանանք որ Անուշաւան Սոս անուա-
նիւր, և Բանգի ձեռնալ էր ըստ պաշտամանց ի սոսին
Արամանկայ, որ յԱրմաիւր գորոց զապարթունցն սո-
սաւին, — ըստ հանդարտ և կամ սաստիկ շնչելոյ
օղոյն նշիր ուստ (ընթերցիւր երերուն *) շարժումն —
ստորեցան ի կմայս աշխարհիս հայկազանց, և այս բա-
ղում ժամանակն յ. տպ. ՌԻՄՔՂ. 1828, էջ 97: — Իթէ
այժմոս Այրարատեան գաւառին բնիկ բարոյն նոյն է
ընդ սոսին, ուրեմն ինչպէս Անուշաւան ըստ պաշտա-
մանց, այլինքն կրօնական իմն արարողութեամբ, նուի-
րուած էր սոսինքրու, կարելի է ասել թէ էր նուի-
րուած և բարոյնեքրու: Իթէ կային պաշտամունք
և կրօնական արարողութիւնք, իր նուեւի թէ կային
նաեւ. պաշտօնեայք, այլինքն քուրմեր նուիրուած այդ
կրօնական նմայից արարողութեան: Արդ, մի և նոյն
ծառն երկու անուն տալն աւելորդ բան մ'է. եթէ

* Բարթողիւնոս Խաչիկոպոսի և Խորհնացուն Խորե-
նացոյ պէտք է հասկանալ զըզոյնի 16 երեսով. (Վա-
ղարշապատ, 1899), երազոտ դիտողութիւններ կան,
յորոց մէն ալ կը կայի մեր Է. Է. Է. թէ ուստ և հոգնաւոր
բառն. պէտք է ասած որ ոչ մին կամպիւր չեն:

ծառն է սոսին, որոյ ապարթունց սոսափունէն գուշա-
կութիւնք կամ հմայք կ'անէին մեր հին հայկազունք,
գուշակոցք ապա պիտի լինէին Բարոյնք: Երբ Է բա-
ղում ժամանակն յ յետոյ գաղարեցան այս պաշտա-
մունք: Հայկազանց հարստութեան գաղարեւոյ, իս-
փանեցաւ նաեւ սոսի անունն, և մեաց աւանդութեամբ
ժողովրդեան մէջ անհնազանդ ջուրմերու անունն, յա-
կացուած մոգիչ ծառերուն, որք դեռ յիշեցնում են մեր
Անուշաւանները:

Բարոյն երկեսն է, արու. և էգ: Իցն բարեբաժիկ է,
նշերն ամփոփ և արածար. իսկ արուն ոչ պնքան ուղ-
ղաձիգ և նշերը փոման: Ուղղահայեց հասակն չղուայ
կամ չոչ կ'աւան, որ է՝ յիտակ: Շուշն ակնեքու. նոյն
է ընդ սոսն, որ գուցէ յիշեցնում է իր նախնական
հայրենիքը Սոս կամ Շոշ քաղաքն Մարագ:

Հայկական շէմարանին այս մեր առաջադրածն ալ
վերնական չենք համարի: Միայն մեր ուղղադարու-
թեան մասին, դիտել կու տանք՝ որ Է ըստ հան-
դարտ և կամ սաստիկ շնչելոյ օղոյն՝ երերուն շար-
ժումն յ պէտք է ընդունել իբրեւ ի փակագծի, որպէս
բացատրութիւն և զորոց զապարթունցն սոսափուն, սո-
վորեցան ի հմայս աշխարհիս Հայկազանց: Եթեմ կամ
Բարոյն ծառի տերեւները կ'ընթակ թաթառն. են և բա-
րակ կանթով, և իբրեւ ականջի օղբն՝ կը կախուին
նշերուց. որոնք ըստ հանդարտ կամ ուժգին քամու
փչելուն կ'երեքան և ստիչ կ'արձակեն, որ ըստ խո-
րհնացուն առ Է սապարթունցն սոսափուն: Ժողովուրդն
այժմ՝ եւս ծանրութեան թեթեւ շարժելուն երերալ կ'ստէ:

Հ. Գ. ՆԱԼԱԳԵՏԵԱՆ

Յ Ա Ն Վ Ն Ե Դ Թ Ո Յ

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆՔ

ՏԻՐԱՅԵԱՆ Հ. Ա. — Բարոյական ցեղեր . . .	241
— Առաջ Դախնեաց . . .	248

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԵՄԱՐԱՆ (Քաղղուածք).

ԱՆԻԿԻԿԱՆ Հ. Ն. — Հին ԴԵՄԵՐ. — Սմբատ Գունգասաւլ (Դախնաւորտիկ աշխարհաբարդի գտնիք) . . .	244
ՆԱԼԱԳԵՏԵԱՆ Հ. Գ. — Ուղղադարութիւններ Գաւա- տոս Բուսանդապոս Պատմութեան . . .	248
ՍԱԼԱԿԱՆ Հ. Գ. — Վասիլ Բ. Բուլղարապալան . . .	252
ՊՈՏՈՐԻԱՆ Հ. Մ. — Միջնադարեան ԲԱՆԱՍՏԵՆՅԱ- ՆԵՐ. — Բովանդէս Երզնկացի . . .	256
*** — Դաւանի մը առիւն . . .	261
ՅՈՎԻԹԵԱՆ Հ. Ա. — Հայագի մանկունիներուն փառալոց ճիւղազորները. — Թարգմ. Gio- nale d'Italia օրագրէն . . .	262

ԿՐԹԱԿԱՆՔ

ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐՈՐԵԱՆ. — Դարցական տառաշա- պանաբան. — Դաս Ե. Դարցական երաժշ- տութիւն (շարունակութիւն եւ վերջ) . . .	267
ՏԻՐԱՅԵԱՆ Հ. Ա. — Մանկավարժին ակնարկ մը (Ուսանալու) . . .	273

ԳՐԱԿԱՆՔ

ՍԱԼԱԿԱՆ Հ. Գ. Տ. — Ծովաւերն վրայ երգ մը (Բանաստեղծութիւն) . . .	274
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԹԱՆ. — Մամուս աղօթք (Բանա- ստեղծութիւն) . . .	274
ՎԵԿՏՈՐ ՀԻՆԿԱՆ. — Գիտելիքներ. — Թարգմ. ԿՈՐԻՆՏՈՍ ՊԵՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ. . .	275
Ա. ՎԻՂԵ ՊԵ ԼԱ ԴՐԱՆԸ. — Տիբերիոյ Դաւալարն (Պատմական վեպ) . . .	282
ՆԱԼԱԳԵՏԵԱՆ Հ. Գ. — Դիտողութիւն մը Բարոյի վրայ . . .	288